

LBRIS

We know
books

Manole Neagoe

**ATTILA, GINGHIS-HAN
și
TAMERLAN**

viața și rolul lor în istoria românilor

Ediție îngrijită de Maria Anghel

Editura CARTHEMIA

București, 2025

Cuprins

Prefață	5
ATTILA	9
Attila, regele hunilor	27
În conflict cu Imperiul Roman de Răsărit.....	38
Attila, singurul stăpânitor al regatului hun	42
Ambasadele.....	48
Solia lui Priscus	54
Curtea lui Attila	65
Attila, biciul lui Dumnezeu.....	72
Eșecul complotului	81
Lupta de la Câmpiile Catalaunice	85
Campania din Italia.....	94
Moartea lui Attila.....	97
„Barbarii“ și nebarbarii	100
GINGHIS-HAN	113
Artizanul	121
Constituirea Imperiului Mongol	146
Împotriva răsăritului	167
Împotriva apusului	181
Sfârșitul și moștenirea lui Ginghis-Han.....	222
TAMERLAN	235
Cuceririle și piramidele de capete.....	257

Prin „barbari“ grecii au desemnat popoarele din afara lumii lor. Este delimitarea de alte civilizații sau popoare, delimitare care, inițial, nu are un sens peiorativ, „barbar“ având în scrierile lui Platon, Aristotel sau Tucidide înțelesul de străin. Grecii secolelor VI–V î.Hr. mergeau în Egipt ca să afle tainele științelor, așa cum aveau să meargă romanii la Atena, până în vremea lui Augustus. Pentru că romanii i-au supus pe greci cu armele, iar grecii au impus civilizația lor romanilor, ultimii au fost acceptați cu greu în limitele lumii „nebarbare“. Mai ales că neofitii dădeau civilizației grecești un caracter sau o vocație universală. Armatele imperiale, formate din cetățeni romani, împing mereu limita cuceririlor, romanizând în apus până la malurile Rinului, la miazănoapte până pe linia Dunării, în răsărit până la Eufrat, iar la miazăzi până în Sahara. Traian împinge limesul roman mai spre nord, iar aurul dacilor dă o nouă strălucire Romei. Cetățenia romană se capătă însă greu; sau, mai precis, se cumpără greu. Să depășești starea de „barbar“, să devii cetățean al orașului care stăpânește lumea – chiar dacă vorbești limba latină sau trăiești sub legile romane – este o aspirație greu realizabilă. La adăpostul limesului roman, un pumn de oameni stăpânește pământul și lumea. O elită intelectuală completează și difuzează cultura și arta inspirată de lumea grecească. O aparență de strălucire și de belșug a cărei garanție o reprezintă limesul roman. Câtă vreme imperiul dă dovadă de vigoare militară, liniștea dinăuntru hotarelor – *pax romana* – nu poate fi tulburată de nimeni.

Cu secolul al III-lea al erei noastre, raportul de forțe începe să încline în favoarea lumii „barbare“. Schimbarea se produce, mai întâi, pe planul mentalităților. În 212, edictul lui Caracala acordă tuturor locuitorilor imperiului cetățenia romană. Târziu, dar semnificativ pentru transformările care au loc în imperiu, mai ales pe plan militar. În secolul al III-lea, începe asaltul limesului din toate cele patru puncte cardinale. Evenimentele din Europa impresionează cel mai puternic. Poate pentru că ele se petreceau mai aproape de „cetatea eternă“. Popoarele germanice atacă, începând din Frizia și până la Dunărea de Jos. Nu este primul contact dintre imperiu și triburile germanice. Un raid al cimbrilor și teutonilor fusese zăgăzuit de Marius în pragul secolului al II-lea î.Hr. După aceea, germanii au fost împinși sistematic spre miazănoapte, spre răsărit și, timp de secole, luptele s-au dat cu ei la hotarul imperiului. Tacit, descriindu-le obiceiurile, vorbește despre Tubantes, Bructeres, Sicambes etc., nume de triburi care dispar de-a lungul veacurilor. În secolul al III-lea apar neamuri noi: francii, burgunzii, alamanii, vandalii, goții. E o mișcare spectaculoasă de popoare provocată, după cum cred unii istorici, de răcirea climei. Din Scandinavia și până în Extremul Orient, această schimbare restrânge zonele de pământ cultivabil și de pășunat, determinând o migrare spre sud. Alți istorici pun această roire pe seama unui spor demografic.

În timpul domniei lui Galien (253–268), francii și alamanii atacă pe Rin, iar goții în alianță cu carpii și resturile triburilor sarmate atacă Dacia.

În răsărit, perșii reușesc să înlăture crusta subțire a culturii elenistice, revin la fondul lor spiritual de străveche tradiție, iar pe plan politic, sub sasanizi, creează un nou imperiu care dispută stăpânirii romane linia Eufratului. Un

atac al lor îi duc mult spre sud-vest până la Antiohia, pe care o jefuiesc. Atena este arsă de goți, sarmații pustiesc Efesul. Galia și Italia sunt devastate. Spaima cuprinde lumea romană. Claudiu, Aurelian, Probus, împărați de obârșie ilirică, soldați în primul rând, salvează Roma prin eforturile lor militare. Dar și prin tact. Granița Imperiului este restrânsă. Dar nu în urma unei catastrofe militare, ci prin bună înțelegere. Dacia e cedată goților, dar goții se așază la nordul Dunării nu ca dușmani, ci ca federați. De la edictul lui Caracala și până în anul 271 concepția despre restul lumii evoluase în sens favorabil „barbarilor“. Noii federați sunt folosiți ca tampon împotriva altor popoare care se îndreaptă irezistibil spre apus și spre miazăzi. Sau, și mai important, „barbarii“ sunt angajați ca auxiliari în armata romană care, în felul acesta, nu mai este formată numai din cetățeni romani. Alții sunt așezați ca federați chiar în Imperiu. Se stabilește un *modus vivendi* din care ambele părți câștigă. Imperiul dispune de elemente cu ajutorul cărora legiunile de la margini supraviețuiesc. Nou-veniții învață câte ceva din rudimentele civilizației romane. După cum își imaginează J. Le Goff procesul de osmoză dintre cele două lumi, „s-ar părea că fiecare din cele două tabere a înaintat în întâmpinarea celeilalte. Romanii decadenti, barbarizați dinăuntru, coborau la nivelul barbarilor ciopliți și șlefuiți dinafară“.

Acest proces durează un secol. Scriitorii latini, apărătorii romanității pure de altădată, văd în contactul dintre cele două lumi semnele viitoarelor dezastre. Este evident că în secolul al III-lea începe decăderea, dar imaginea sumbră pe care ne-au transmis-o scrierile antice trebuie corectată, în sensul că nu contactul cu popoarele germanice a stat la baza prăbușirii totale a Imperiului în secolul al V-lea.

Pentru că, după conviețuirea relativ pașnică între 271–375, încep adevăratele invazii, sau marea migrație a popoarelor. Iar cauza acestora n-a constituit-o nici mirajul bogățiilor strălucitoare ale Romei și Bizanțului, mai apoi, nici dorința de a părăsi locurile „cețoase“, cu climă aspră, pentru climatul mai blând, mediteraneean. De altfel, dacă ar fi să judecăm după nevoile materiale pe care le aveau popoarele germanice, cu greu s-ar putea crede că dorința unui trai mai bun i-a împins, în secolul al IV-lea, să năvălească în Imperiul Roman. După calculele făcute de istoricii moderni, un popor migrator nu depășea cifra de 200 000 de oameni, media plasându-se între 60 000–100 000, număr în care intrau bărbați, femei și copii. Goții, împărțiți în două ramuri (cea răsăriteană – ostrogoții și cea apuseană – vizigoții), stăpâneau teritorii vaste în raport cu numărul lor. De la Marea Azov și până în Carpați (se pare că n-au stăpânit și Transilvania, în secolul al III-lea și la începutul secolului al IV-lea), din bălțile Pripetului și până la Dunăre, cel mult trei sute de mii de goți se suprapuneau unor populații autohtone, care munceau în parte pentru ei. Este suficient să amintim că vizigoților le-a fost suficient un teritoriu foarte restrâns atunci când au fost primiți în sudul Dunării, că aveau tezaur impresionant. Și poate cel mai important aspect al migrației goților este acela că ei ating hotarul Imperiului nu ca dușmani, ci ca oameni care cer adăpost. Cel puțin așa s-a întâmplat cu vizigoții. N-au îngropat un tezaur precum cel de la Pietroasa pentru a merge să caute un altul, ipotetic, în sudul Dunării.

Alamanii pleacă din Brandenburg, ajung pe Elba, apoi pe Rin. Burgunzii vin pe urmele lor. Vandalii coboară prin Moravia spre Dunăre. Vizigoții sunt împinși de gepizi și de ostrogoți. Slavii se mișcă și ei spre miazăzi și apus. Alanii,

ultima ramură a sarmiaților, îi împing pe ostrogoți. Impulsul acestor mișcări n-a putut să fie surprins de contemporani. Venea prea de departe, de la oameni necunoscuți și din locuri necunoscute. Practic în 376, 35 000–40 000 de vizigoți cer adăpost la sudul Dunării. Li se îngăduie instalarea în Imperiu cu titlul de federați. Dar alții vin în urma lor, aria cedată devine prea strâmtă și, pentru a supraviețui, ei se întind între Dunăre și Balcani după ce îl înfrâng pe Valens în 378. În anul 399 sunt așezați ca federați în Iliria. De aici vor încerca, sub Alaric, marșul spre apus, dar Stilicon îi forțează să rămână în locul cedat lor. Odată cu pătrunderea vizigoților la sud de Dunăre, începe prăbușirea sistematică a Imperiului Roman. Pentru că după ei vin mereu alții. Abilitatea diplomatică a unor împărați, valoarea unor generali și faptul că „barbarii“ pot fi folosiți unii împotriva altora îngăduie Imperiului să supraviețuiască încă un secol. Dar, cu pătrunderea vizigoților și, mai târziu, a slavilor, diferența dintre cele două imperii – de Răsărit și de Apus – se adâncește din ce în ce mai mult. Noua Romă, cetatea lui Constantin, preia în parte destinele imperiului. Vechea Romă se zbate în propria-i neputință. Spre hotarele ei se precipită torentul popoarelor migratoare care, în parte, este dirijat de către împărații din Constantinopol. O altă parte a lumii germanice și slave este împinsă spre vest, pe culoarul natural pe care-l creează câmpia polonă și germană.

Dar cine a dezlănțuit acest torent impetuos? Pentru a afla răspunsul exact la această întrebare a trebuit să treacă mai bine de un secol, când cauza originală și îndepărtată s-a transformat în efect imediat. Sfântul Ambroziu definește precis fenomenul invaziilor: „Hunii s-au aruncat asupra alanilor, alanii asupra goților, goții asupra taifalilor și sarmiaților“.

La orizontul lumii romane apare așadar un nou popor. Un popor necunoscut care se deosebește de toți „barbarii” care încercaseră să pătrundă până atunci în imperiu. Un nume nou apare pe buzele oamenilor, nume care corectează o pronunție greu de formulat, hiong-nu, din care latinii au făcut huni.

Ei sunt, cum spune Amian Marcellin, „sămânța întregului dezastru și a diferitelor nenorociri pe care furia războiului le-a provocat înăbușind totul într-un incendiu nemaipomenit”.

Spaima era de data aceasta imensă.

Ca înfățișare, germanii se deosebeau prea puțin de lumea romană. Vecinătatea cu ei, timp de secole, avusese darul să umple prăpastia care-l despărțea pe mediteranean de nordic. Hunii sunt însă total deosebiți nu numai de „barbarii” de origine germană, dar și de celelalte popoare de stepă, cum au fost de exemplu sarmații, cu care Imperiul s-a mărginit vreme îndelungată prin stăpânirile sale de pe malul de apus al Pontului Euxin. Însăși originea hunilor este învăluită în legendă. Se spune despre ei că locuiseră dincolo de bălțile Maeotice, lângă Oceanul Înghețat, într-un spațiu vag, greu de delimitat geografic. După o legendă care circula printre goți, hunii ar fi fost urmașii vrăjitoarelor alungate în pustiuri de regele got Filimon și ai demonilor care populau aceste pustiuri.

O descriere a lor, făcută sub imperiul groazei provocat de primul contact cu hunii, o avem de la Amian Marcellin. Arătând că originea hunilor este foarte puțin cunoscută, Marcellin afirmă că ei întrec în sălbăcie orice măsură. „Căci băieților chiar de la naștere li se tăia adânc cu fierul

obrazul pentru ca distrugându-le din vreme rădăcina părului, să li se facă cicatrici și să ajungă imberbi până la bătrânețe, având o înfățișare scârboasă întocmai ca eunucii. Toți au trupurile cu trunchi și membre vânjoase, grozav de diformi și strâmbi, că-ți vine să crezi că sunt niște animale cu două picioare și niște chipuri de oameni, cum se cioplesc la capătul pădurilor. Înfățișarea oamenilor este neplăcută și sălbatică pentru că ei nu simt nevoia de mâncăruri gătite la foc, ci se hrănesc cu rădăcini de ierburi sălbatice și cu carne jumătate crudă de animale de tot felul și pe care, pe spatele cailor, o încălzesc puțin între picioarele lor. Ei nu se adăpostesc în case și fug de întrebuințarea zilnică a acestora, ca de niște morminte. Și, la ei, nu se poate găsi nicio colibă acoperită chiar măcar numai cu trestie, ci în răcăcirile lor, cutreierând munții și pădurile, sunt obișnuiți din copilărie să rabde de frig, de foame și de sete. Când sunt în străini, nu intră în casă, decât atunci când i-ar sili o mare nevoie, căci ei nu se socotesc siguri niciodată în case. Ca haine ei se îmbracă cu pânză de in sau cu blănuri de șobolani sălbatici, cusute la un loc; și nu au o altă haină pentru întrebuințarea de acasă și întrebuințarea din public și, vârandu-și odată capul în tunica lor de culoare ordinară, nu o mai leapădă și nu o mai schimbă decât după ce se va fi rupt în petice prin întrebuințarea zilnică. Ei își acoperă capul cu o șapcă îndoită și-și înfășoară cu piele de capră pulpele lor cele păroase și încălțăminte lor, nefiind potrivită pentru mers, îi împiedică să meargă cu pasul liber: din această cauză ei sunt puțin potriviți pentru a merge la lupte pe jos, ci aproape legați pe caii lor, care, deși sunt urâți, sunt puternici; stau pe ei, uneori, ca femeile și-și fac toate îndeletnicirile lor

obișnuite. Oricine din acest popor, călare ziua și noaptea, cumpără și vinde, mănâncă și bea, și înclinat pe gâtul cel slab al animalului lor, dorm adânc și visează, în bună voie, tot felul de vise. Și, în deliberările lor asupra lucrurilor serioase, în această ținută se consfătuiesc cu toții. Ei nu sunt ținuți de nicio autoritate regală severă, ci mulțumiți de conducerea șefilor gloatelor lor gălăgioase, dau năvală la luptă în orice împrejurare. Și luptă, uneori când sunt atacați, și merg la bătaie în formă de cete, scoțând din gura lor un zgomot asurzitor. Și, pe cât sunt ei la iuteală de ușori și de repezi, pe atât apoi iarăși intenționat, merg răsfițați, încât din cauza iuteții lor, nu se văd când luptă, în afară de linia de bătaie, alergând la un măcel grozav, neatacând fortificații și nejeffuind tabăra întărită. De aceea, ai putea ușor să spui că ei sunt cei mai buni dintre toți luptătorii pentru că, de departe, ei luptă cu sulițe pe care le aruncă, având în vârf oase ascuțite, legate cu o artă minunată și distincte... (neclear), iar de aproape cu fierul lovesc fără deosebire și, în vreme ce dușmanul observă mișcarea armei, o strânge într-o curea, și cei care călăresc sau merg pe jos le iau puterea oricărei mișcări. Nimeni la ei nici nu ară, nici nu atinge plugul vreodată; toți umblă de colo până colo, fără de locuri stabile, fără cămine, fără de lege și sunt lipsiți de orice fel de stabilitate, îți dau impresia că întotdeauna fug împreună cu carele lor în care locuiesc. În aceste care femeile țeș hainele lor cele urâte, aici se împerechează cu bărbații și aici nasc și își cresc copiii până se fac mari. Și nimeni la ei fiind întrebat nu poate să-ți răspundă unde s-a născut, fiind într-un loc conceput, aiurea născut și în altă parte crescut. În timp de armistițiu, sunt necredincioși și nesiguri, la orice

suflare de vânt sunt îndată gata să se miște, făcând toate într-o furie și într-o pornire. Și întocmai ca animalele ne-grăitoare, aproape cu totul nu știu ce este onest și ce este neonest, vorbesc enigmatic și obscur. Nu sunt legați de respectul niciunei religii, niciunei superstiții, ard numai de o nețărmită lăcomie după aur, sunt așa de schimbăcioși și ușori la mânie că uneori în aceeași zi, fără de niciun motiv, desfac o prietenie și de asemenea o reînnoiesc fără să fi intervenit cineva. Acest neam de oameni totdeauna gata și fără niciun frâu, arzând de o nemăsurată dorință de a-i prăda pe alții, pornind să jefuiască pe vecini și să-i omoare, au ajuns până la alani.“

Din descrierea lui Marcellin sunt de reținut două constatări care au o importanță deosebită în explicarea succeselor obținute de „barbari“, în general, și de cei veniți din stepele asiatice, în special. Hunii alcătuiesc, prin excelență, o armată de călăreți și sunt considerați de Marcellin drept cei mai buni dintre luptătorii vremii. În al doilea rând, îi vedem că sunt capabili să efectueze diferite manevre pe câmpul de luptă. În timpul unei bătălii, hunii sunt mereu în mișcare, iar mișcările lor creează surprize pe care știu să le exploateze. Observația lui Marcellin în legătură cu calitățile militare ale hunilor coincide perfect cu ceea ce afirmă istoricii chinezi și este completată de alte mărturii despre popoarele de călăreți.

Dar acestea sunt observațiile și cunoștințele unui contemporan al evenimentelor care nu putea surprinde decât o parte din realitățile imediate, fie prin intermediul altora, fie direct. După îndelungate investigații, istoricii contemporani nouă au reușit să descifreze, abia în parte, cauza inițială a migrațiilor și să aducă unele date despre originea hunilor.